

Ústavný súd Slovenskej republiky

STANOVISKO
k novele ústavy
(Kazachstan)
CDL-AD(2017)010

predkladá:

JUDr. Ivetta Macejková, PhD.

predsedníčka Ústavného súdu Slovenskej republiky, členka Benátskej komisie

Z ANGLICKÉHO ORIGINÁLU:

Opinion on the amendments to the Constitution of Kazakhstan

Preklad a korektúra:

Bc. Patrik Herpák, stážista

Mgr. Tomáš Plško, hlavný radca Ústavného súdu Slovenskej republiky

PaedDr. Marta Ondrejková, odborný radca Ústavného súdu Slovenskej republiky

OBSAH

I. Úvod.....	3
II. Rozsah zmien	3
III. Predbežné poznámky	4
IV. Analýza jednotlivých zmien	5
Ľudské práva	5
Deľba moci a brzdy a protiváhy v rámci exekutívy.....	6
Vzťah výkonnej moci k zákonodarnej moci.....	7
Zmeny na poli kontroly ústavnosti.....	8
Zmeny týkajúce sa súdnictva a prokuratúry	8
Miestna samospráva	8
V. Záver.....	9

I. Úvod

1. Pán Jaxyberkov, riaditeľ Kancelárie prezidenta Kazašskej republiky, v liste z 31. januára 2017 požiadal o stanovisko Benátskej komisie k návrhu zákona, ktorým sa mení kazašská ústava (CDL-REF (2017)016).
2. Za spravodajcov Benátskej komisie boli určení páni O. Can, P. Dmitrov, G. Kurtis, G. Harutyunyan, G. Papuashvili a pani T. Khabriyeva.
3. Kazašské orgány poskytli Benátskej komisii dokument s názvom „Komentár k navrhovaným zmenám ústavy Kazachstanu“, ktorý opisuje dôvody navrhovaných noviel jej rôznych kapitol. Členovia Benátskej komisie mali počas návštevy Astany 21. – 22. februára 2017 možnosť s orgánmi o týchto otázkach diskutovať. Delegácia ďakuje kazašským orgánom za vynikajúcu spoluprácu pred návštevou aj počas nej.
4. Benátska komisia bola informovaná, že kazašský prezident predložil 1. Marca prepracované znenie navrhovaných ústavných zmien parlamentu, ktoré bolo prijaté 6. marca 2016. Tento text nezahŕňal zmeny k čl. 26 a čl. 65 a zaviedol určité zmeny k čl. 2, 4, 10, 49, 55 a čl. 74. Spravodajcovia z časového dôvodu nevzali do úvahy najnovšie zmeny, a teda v tomto stanovisku nebudú detailne skúmané.
5. Toto stanovisko je založené na anglickom preklade návrhu zákona poskytnutého kazašskými orgánmi, ktorý nemusí presne odrážať originálnu verziu vo všetkých bodoch. Niektoré pripomienky teda mohli vzniknúť v dôsledku prekladu a nemusia vyplývať zo samotného obsahu dotknutých ustanovení.
6. Toto stanovisko bolo vypracované na základe pripomienok spravodajcov a diskusie s pánom Talgatom Donakovom, predsedom Rady pre právnu politiku, ktorá patrí pod prezidenta Kazašskej republiky, a bolo prijaté Benátskou komisiou na jej 110. plenárnom zasadnutí (Benátky 10. – 11. marec 2017).

II. Rozsah zmien

7. Prezident Kazašskej republiky podpísal 11. januára 2017 dekrét zakladajúci pracovnú skupinu poverenú prerozdelením moci medzi jednotlivými zložkami štátnej moci. Tento krok znamenal začiatok procesu ústavnej reformy v Kazašskej republike.
8. Jedným z hlavných cieľov súčasnej ústavnej reformy je zmeniť prerozdelenie moci medzi prezidentom a ostatnými zložkami štátnej moci. Skúmaný návrh novely ústavy by mal zvýšiť úlohu celého parlamentu a jeho dolnej komory a prerozdeliť časť moci, ktorú má v súčasnosti v rukách prezident, medzi vládu a parlament. Tento presun nepredstavuje zmenu v povahe ústavného systému Kazachstanu – prezident Kazašskej republiky je nielen hlavou štátu a arbitrom medzi rôznymi odvetviami moci, ale plní aj úlohu najvyššieho funkcionára určujúceho hlavné smery domácej a zahraničnej politiky krajiny, reprezentuje Kazachstan dovnútra aj v medzinárodných vzťahoch, zabezpečuje neporušiteľnosť ústavy a zabezpečuje rešpektovanie základných práv a slobôd.
9. Navrhované zmeny v návrhu novely týkajúce sa výkonnej moci redukujú niektoré časti výkonnej moci prezidenta v prospech vlády a vláda získava väčšiu váhu pri vykonávaní hlavnej politiky. Pokles právomocí prezidenta taktiež vedie k posilneniu legislatívnej moci.

10. Druhá dôležitá zmena súvisí so súdnictvom a týka sa najvyššieho súdu a ústavného súdu. Fakt, že ústavný súd bude skúmať návrh ústavných noviel a referendumných otázok pred tým, ako nadobudnú účinnosť, môžeme považovať za dôležitý krok ochrany ústavnosti a ústavných práv a slobôd.

11. Tretia sféra sa zameriava na prokuratúru. Navrhovatelia navrhujú obmedziť ústavnú úpravu na všeobecnú zmienku o tejto inštitúcii a presunúť ustanovenia o jej hlavných právomociach do relevantného zákona o prokuratúre.

12. Štvrtou navrhovanou zmenou v návrhu skúmanom Benátskou komisiou bolo, aby právo na majetok nebolo vyhradené pre občanov Kazachstanu – nové ustanovenie taktiež zahŕňa cudzincov a obyvateľov bez trvalého pobytu. Návrh schválený parlamentom 6. marca však túto pozitívnu zmenu neobsahoval.

13. Návrh noviel taktiež obsahuje nové ustanovenia súvisiace s miestnou správou a procesom revízie ústavy.

III. Predbežné poznámky

14. V Európe ani inde neexistuje žiaden všeobecný štandard pre formy vlády. Zatiaľ čo je prevažne uprednostňovaný parlamentný systém, existujú krajiny, ktoré uprednostňujú polo-prezidentský systém. Z tohto dôvodu Benátska komisia neodporúča žiaden konkrétny model. Zastupiteľská demokracia, právny štát a základné práva a slobody musia byť zachované pri každom z modelov.

15. Najdôležitejším pravidlom demokratického ústavného zriadenia je, že politická moc je rozdelená medzi rôzne inštitúcie. Do úvahy sa musí brať del'ba moci spolu s demokratickou rovnováhou a kontrolnými mechanizmami pre účely garancie demokratického politického systému. Napokon, ľudia pri moci musia rešpektovať ústavné medze, právny štát a základné práva a slobody.

16. Kazachstan má polo-prezidentský systém s veľmi silnými prezidentskými právomocami. – prezident zohráva kľúčovú úlohu pri kreovaní, kontrole, rozpúšťaní vlády a dozore nad jej činnosťou. Jeho právomoci všeobecne prekračujú prezidentské výsady vo väčšine krajín Rady Európy. V tomto kontexte by mala byť vítaná snaha kazašských orgánov preniesť niektoré právomoci z prezidenta na parlament a vládu a zaviesť tak vyrovnanejší systém.

17. Cieľ zvýrazniť postavenie parlamentu a najmä jeho dolnej komory je pozitívom, ktoré nasleduje logiku predchádzajúcich ústavných reforiem prijatých v rokoch 1998 a 2007. Na dosiahnutie tohto cieľa sa odporúča rozšíriť postavenie dolnej komory parlamentu a jej rôznych politických frakcií v procese kreovania vlády, ako aj posilniť dozorné právomoci parlamentu a jeho komôr nad aktivitami vlády. Prezident však naďalej zohráva v tomto procese dôležitú úlohu.

18. Vlode po zvolení novej dolnej komory parlamentu automaticky končí mandát, avšak prezidentovi ostáva právomoc rozhodnúť o odvolaní vlády z jeho vlastnej iniciatívy.

19. Návrh novely ruší právomoc prezidenta vydávať dekréty so silou zákona, čo určite posilní zákonodarnú moc. Možnosť nastaviť priority v prijímaní rôznych druhov právnych predpisov môže však obmedziť pozitívny vplyv tejto dôležitej zmeny.

20. V ústave Kazachstanu je prezident vyzbrojený silnými právomocami. V návrhu sú niektoré právomoci presunuté na vládu. Tento krok prináša systém bližšie k polo-prezidentskému systému, a preto je vítaný. Zrušenie právomoci prezidenta zrušiť alebo pozastaviť účinnosť aktov vlády a predsedu vlády je pozitívnym krokom.

21. Pokiaľ ide o ústavnosť zákona alebo iného právneho predpisu v otázkach týkajúcich sa ochrany základných práv a slobôd, národnej bezpečnosti, suverenity a integrity štátu, prezident má právomoc obracať sa priamo na ústavný súd. Navyše, ústavný súd má garantovanú právomoc preskúmať všetky navrhované zmeny ústavy pred ich prijatím, čo sa týka ich súladu s požiadavkou unitárnosti štátu, územnej integrity, formy vlády a nezávislosti štátu. Tento návrh je taktiež pozitívnym krokom.

22. Došlo k niekoľkým zmenám v ustanoveniach ústavy v oblasti súdnictva a prokuratúry, ktoré predstavujú pozitívny trend v právnom poriadku Kazachstanu. Najvyšší súd už nevykonáva dozor nad aktivitami miestnych a iných súdov. Nové ustanovenia týkajúce sa prokuratúry ju ustanovujú za inštitúciu „najvyššieho dozoru nad zákonnosťou“, úlohou ktorej je reprezentovať záujmy štátu na súde a viesť trestné stíhanie. Toto nahrádza širšiu definíciu právomocí prokuratúry v súčasnej ústave.

23. Pôvodne navrhnutá zmena k čl. 26 na ochranu majetkových práv by zahŕňala každú osobu bez ohľadu na jej pôvod, občianstvo alebo vzťah k územiu. Toto by mohla byť dôležitá zmena pre účely zaručenia univerzálnej ochrany základných práv, škoda však, že v konečnej verzii ústavných noviel prijatých 6. marca bola vylúčená.

24. Upravený je tiež právny rámec aktivít miestnej štátnej správy a samosprávy. Aj keď sa odporúča, aby si prezident ponechal právo menovať akimov regiónov, miest na úrovni republiky a hlavného mesta, procedúra menovania alebo voľby akimov ostatných administratívno-územných jednotiek má byť upravená zákonom, čo do určitej miery zahrňuje presun tejto funkcie na parlament. Predčasné ukončenie mandátov maslikhatov (miestnych zastupiteľských orgánov) prezidentom republiky vyžaduje konzultácie s predsedom vlády a predsedami dvoch komôr parlamentu. To znamená, že takéto rozhodnutia zlučujú znaky koležiality, čo je pozitívnym krokom k zaisteniu ich legitimacy a relevantnosti.

IV. Analýza jednotlivých zmien

25. Táto časť stanoviska bude pojednávať o jednotlivých zmenách v poradí, v akom sa vyskytujú v návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Kazašskej republiky (ďalej „návrh zákona“).

Ľudské práva

26. Ľudské práva a slobody nie sú väčšinou výhradne späté s občianstvom alebo príslušnosťou k určitému štátu. Výnimkou môžu byť práva, ktoré sú späté s príslušnosťou jednotlivca k štátu, teda individuálne občianske práva zúčastňovať sa na správe štátu. Garantovanie rozšírenia týchto práv môže byť spojené s pozitívnymi záväzkami štátu a ekonomickými príležitosťami.

27. Novela k čl. 26 Ústavy Kazachstanu na ochranu majetkových práv navrhovaných v návrhu skúmaná Benátskou komisiou sa zamerala na zmenu slov „občania Kazašskej republiky“ na slovo „každý“ s cieľom zabezpečenia vlastníckeho práva cudzincom a ľudom bez štátneho občianstva. Navrhovaná novela v odseku 2 silnejšie zdôrazňuje neporušiteľnosť majetkových práv, čo zahŕňalo konkrétne prípady uvedené v odseku 3 tohto článku a kritériá pre obmedzenie majetkových práv, ako je uvedené v čl. 39. Boli vylúčené obmedzenia k legálne nadobudnutým majetkovým právam, „pokiaľ ústava neuvádza inak“, čo je v súlade s európskymi demokratickým štandardmi.

28. Navrhovaná zmena k čl. 26 ústavy je v súlade s medzinárodnými aktmi o ľudských právach a významne zvyšuje štátnu ochranu majetkových práv v Kazachstane. Eliminácia tohto rozdielu v ústavnom postavení občanov Kazašskej republiky a ústavnom postavení cudzincov a osôb bez štátneho občianstva, pokiaľ ide o ochranu majetkových práv, by otvorila nové možnosti, ako ďalej zlepšiť kazašský právny systém.

29. Táto novela priamo súvisí s ustanovením čl. 12 ods. 4 Ústavy Kazašskej republiky, ktoré uvádza: „Cudzinci a osoby bez štátneho občianstva požívajú práva a povinnosti a znášajú zodpovednosti ustanovené pre jej občanov, pokiaľ nie je v ústave, zákonoch alebo medzinárodných zmluvách ustanovené inak.“ Toto ustanovenie stelesňuje hlavný princíp, ktorý definuje právne postavenie cudzincov a osôb bez štátneho občianstva a odlišuje týchto jednotlivcov od občanov. Cudzinci a osoby bez štátneho občianstva užívajú rovnaké práva a znášajú rovnaké povinnosti ako občania Kazašskej republiky, avšak zákony a medzinárodné zmluvy môžu zaviesť výnimky z tohto pravidla.

30. Existencia tohto všeobecného ustanovenia vyžaduje od zákonodarcu striktné dodržanie princípu v ňom zakotveného: jedine v prípade špeciálnych ustanovení súvisiacich s postavením cudzincov a osôb bez štátnej príslušnosti v zákone alebo v medzinárodných zmluvách sa môže zmeniť zákonné postavenie týchto osôb v porovnaní s občanmi republiky.

31. Pôvodný návrh rozšíriť ochranu majetkových práv na každého človeka bez ohľadu na jeho pôvod, občianstvo alebo vzťah ku Kazachstanu bol veľmi pozitívnym krokom. Táto dôležitá zmena v riešení univerzálnej ochrany základných práv by ponúkla možnosť preskúmať ďalšie ústavné články v kontexte prebiehajúcej reformy. Komisiu mrzí, že navrhovatelia sa rozhodli túto dôležitú zmenu z textu prijatého 6. marca 2017 vypustiť.

Deľba moci a brzdy a protiváhy v rámci exekutívy

32. Ako už bolo uvedené v predchádzajúcich častiach tohto stanoviska, prenos niektorých prezidentských právomocí na iné orgány dáva týmto zložkám štátnej moci väčšie právomoci, avšak štát si stále zachováva znaky prezidentskej formy vlády. Medzi úlohy prezidenta patria strategické rozvojové plánovanie, reprezentovanie štátu a zahraničné záležitosti, ako aj národná bezpečnosť a obrana.

33. Na základe navrhovaných zmien čl. 44 bude prezident odteraz rozhodovať o zložení vlády a menovať a odvolávať takmer všetkých ministrov (okrem ministra zahraničných vecí a ministra obrany) len po konzultácii s dolnou komorou parlamentu. Okrem toho predseda vlády bude musieť konzultovať s parlamentom pred podaním návrhov prezidentovi zloženie vlády, čo zvyšuje úlohu parlamentu. Uvidí sa však, či to zlepší rovnováhu medzi odvetvami štátnej moci.

34. Navrhované zmeny odnímajúce prezidentovi právomoci „menovať ústredné orgány exekutívy mimo vlády, inštruovať vládu na pripravovanie návrhov zákonov a ich predloženie dolnej komore parlamentu, schvaľovať štátne programy, ako aj schvaľovať spoločné financovanie štátnych inštitúcií a mzdový systém zamestnancov“ môžeme považovať za pozitívny krok. Tieto úlohy by mali spadať pod vládu (relevantné zmeny sú taktiež navrhované k čl. 66, ktorý upravuje úlohy vlády).

35. V tejto súvislosti by sa mala klásť osobitná pozornosť právomoci vlády rozhodovať o spoločnom systéme odmeňovania zamestnancov rozpočtových organizácií, ako to ustanovuje čl. 66 ods. 9. Je potrebné hlbšie pochopenie toho, čo je „spoločný systém“ a na ktoré kategórie zamestnancov sa vzťahuje. Parlament, súdy a ďalšie nezávislé štátne inštitúcie financované zo štátneho rozpočtu môžu stratiť svoju funkčnú nezávislosť, ak systém odmien ich zamestnancov je určovaný výkonnou mocou. Aspoň systém odmeňovania súdov by mohol byť stanovený osobitným zákonom.

Vzťah výkonnej moci k zákonodarnej moci

36. Systém bázd a protiváh neexistuje len v rámci výkonnej moci. Vzájomné vzťahy výkonnej, zákonodarnej a súdnej moci by mali byť podľa toho aj upravené. Prezidentské a polo-prezidentské modely vyžadujú pevnejšie a presnejšie hranice oddelujúce výkonnú a zákonodarnú moc. Súbor zmien zasahujúcich právomoci prezidenta (čl. 45 ods. 2) sa uberať týmto smerom a obsahuje návrh, aby zákony boli výsadou zákonodarnej moci. Prezident už nebude mať právomoc vydávať dekréty so silou zákona. Táto zmena je v súlade s čl. 3 ods. 4 ústavy Kazašskej republiky a princípom funkčnej delby moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu a ich vyrovnanú interakcie v súlade s princípom bázd a protiváh.

37. Návrh zvýšenia kvóra (z 1/2 na 2/3) potrebného na to, aby komora parlamentu mohla navrhnúť prezidentovi odvolať z funkcie ktoréhokoľvek člena vlády, sa zdá byť problematickým. Tento postup v skutočnosti núti prezidenta odvolať člena vlády, ale prax nám hovorí, že rovnováha politickej moci v parlamentoch nie je taká jasná. Ak 2/3 členov komory pozostávajú z jednej strany alebo bloku politických strán, tak na to, aby bol minister odvolaný, nie je potrebný súhlas parlamentu, keďže predseda vlády môže iniciovať odvolanie. Na druhej strane, ak je spektrum politických strán pestré, opozičné strany potrebujú veľmi silné argumenty na to, aby presvedčili väčšinu na prijatie návrhu na vyhlásení nedôvery ministrom.

38. Hoci tieto zmeny vylepšujú ustanovenia čl. 61 ods. 2, je ťažké súhlasiť s pravidlom, že prezident môže nariadiť parlamentu, ktorými návrhmi zákonov sa majú zaoberať prioritne. Vo všetkých krajinách je zákonodarný zbor nielen nezávislý vo svojej funkcii, ale je aj ochrancom verejných záujmov. Naopak, spolupráca medzi ústavnými orgánmi je založená na vzájomnom rešpekte, napr. zákonodarný zbor by sa určite zaoberal návrhom zákona, hoci by prezident vo verejnom prejave vyjadroval obavy nad neefektívnou úpravou určitých otázok.

39. Zmeny čl. 67 ods. 4 a čl. 70 sú dobre zvážené a vítané, keďže zlepšujú systém bázd a protiváh medzi jednotlivými zložkami štátnej moci. Predseda vlády zodpovedá za činnosť vlády nielen prezidentovi, ale aj dolnej komore parlamentu. Vláda pri voľbe nového zloženia dolnej komory parlamentu odstupuje.

Zmeny na poli kontroly ústavnosti

40. Prezident má právo obrátiť sa na orgán dohľadu nad ústavnosťou a vyžadovať jeho stanovisko k súladu zákona alebo iného právneho predpisu s ústavou. Tento prístup bol taktiež zahrnutý v navrhovaných zmenách, napr. čl. 44 ods. 10 bode 1 ústavy upravujúcom právomoci prezidenta, ako aj v čl. 72 upravujúcom právomoci ústavnej rady. Toto stanovisko možno podporiť. Ďalej by sa mohla zvážiť možnosť priznať právo iniciovať kontrolu ústavnosti už prijatých zákonov aj parlament, prípadne určitému počtu poslancov, a vytvoriť tak silnejší systém kontroly ústavnosti v krajine.

41. Článok 91 ods. 3 návrhu dáva ústavnej rade právomoc preskúmať všetky ústavné novely pred ich schválením s ohľadom na ich súlad s požiadavkami čl. 9 ods. 2, ktorý ustanovuje, že ustanovenia o unitárnosti štátu, jeho teritoriálnej integrite, forme vlády a nezávislosti sa nemôžu meniť. Táto zmena je taktiež pozitívnym krokom. Odporúčame však doplniť tento zoznam o demokratickú formu vlády a neodňateľnosť ústavných práv.

Zmeny týkajúce sa súdnictva a prokuratúry

42. Navrhovanú zmenu čl. 79 ods. 3, ktorá určenie požiadaviek menovania sudcov necháva na zákonnú úpravu, môžeme iba ťažko považovať za zlepšenie, nie je však v rozpore s praxou mnohých európskych krajín. Pri príprave každého ústavného zákona by sa mala venovať náležitá pozornosť prípadným rizikám ohrozenia súdnej nezávislosti.

43. Nové znenie čl. 81 vylučuje dozornú právomoc najvyššieho súdu nad nižšími súdmi. Toto pozitívum sa bude musieť odraziť vo vykonávacích zákonoch.

44. V porovnaní so súčasným znením ústavy ide úprava právomoci prokuratúry (stále upravené v časti ústavy o súdnej moci) v čl. 83 správnym smerom. Ponechanie podrobnej úpravy právomoci prokuratúry na osobitný zákon uľahčuje budúce reformy tejto inštitúcie, Isté úvahy by mohli byť užitočné k navrhovanému zneniu nového článku. Prokuratúra je poverená vykonávaním dohľadu nad zákonnosťou (začiatok čl. 83), čo by naznačovalo, že je primárne zameraná na zákonnosť, nie výlučne na záujmy štátu. V civilných a najmä v správnych veciach (vo veciach verejnej správy) by sa druhý účastník konania dostal do zraniteľnej pozície (strata procesnej rovnováhy), ak by prokurátor hájil iba záujmy štátu. V konkrétnych oblastiach práva by mali byť štátne záujmy hájené úradníkom z relevantnej verejnej inštitúcie. Napokon, vymedzená úloha prokurátora by mala byť akceptovaná len vtedy, ak by sa týkala špeciálnych alebo výnimočných prípadov, napríklad nielen vedením obžaloby v trestných veciach, ale aj žiadaním náhrady škôd spôsobených štátom. Ďalšie zváženie obmedzenia dozorných právomocí prokurátorov nielen v legislatíve, ale aj na ústavnej úrovni by bolo pozitívnym krokom v súlade s medzinárodnými štandardmi.

Miestna samospráva

45. Ústava Kazašskej republiky má ponechať súčasný spôsob menovania akimov regiónov, miest a hlavného mesta. Spôsob menovania alebo voľby na pozíciu akimov ostatných územnosprávnych celkov má byť upravený zákonom, a nie legislatívnym aktom prezidenta.

46. Určitá centralizácia verejnej správy na takzvanej „strednej úrovni“ je jednoznačne zachovaná. Ostáva nejasné, akým spôsobom sa budú obsadzovať voľné miesta akimov ostatných územnosprávnych celkov, avšak predloženie tejto otázky parlamentu, ktorý bude rozhodovať o prijatí zákona, naznačuje vo všeobecnosti trend smerom k demokratizácii formy a spôsobu riešenia tohto problému.

47. Súčasne existuje určitá nekonzistencia v navrhovanom znení čl. 87. Podľa čl. 87 ods. 4 návrhu „akimovia ostatných územnosprávnych celkov sú menovaní alebo volení do funkcie podľa postupu ustanoveného zákonom. Prezident má možnosť odvolať akimov z funkcie.“

48. Ak je spôsob menovania alebo voľby akimov ostatných územnosprávnych celkov upravený zákonom, bolo by logické, ak by ich odvolanie taktiež spadalo do právomoci legislatívy. Bolo by správne, ak by to bol zákon, ktorý by oprávňoval prezidenta odvolať akimov z funkcie v určitých prípadoch. To by zlepšilo stabilitu a vnieslo by istotu do vzťahov medzi jednotlivými orgánmi.

49. Návrh navrhuje zmeniť spôsob predčasného skončenia mandátu maslikhatov. V tomto ohľade nový odsek 5 čl. 86 ústavy na rozdiel od existujúcej praxe navrhuje ustanoviť, že mandát maslikhatu môže predčasne ukončiť prezident republiky po konzultácii s predsedom vlády a predsedami oboch komôr parlamentu.

50. Takýto postup je vo všeobecnosti demokratickejší ako ten súčasný, pretože obsahuje prvky kolegiality v procese rozhodovania a v tomto ohľade to môžeme podporiť. Zapojenie ostatných verejných orgánov do procesu predčasného ukončenia mandátu maslikhatov bude platformou pre objektívnejšie posúdenie okolností, ktoré vyžadujú predčasné ukončenie mandátu. Medzitým by bolo lepšie, ak by nejaký legislatívny akt (zákon) ustanovil demonštratívny výpočet dôvodov na takéto predčasné ukončenie mandátu maslikhatu.

V. Záver

51. Tieto navrhované ústavné zmeny predložené na preskúmanie predstavujú v procese demokratizácie štátu krok vpred. Revízia kompetencií odvetví štátnej moci a nastavenie systému brzd a protiváh je náročnou úlohou. Mnoho aspektov tohto úsilia bude možné posúdiť až s odstupom času, keď praktická skúsenosť ukáže najvhodnejší spôsob s ohľadom na historický vývoj a tradície, spoločenský vývoj, postoj spoločnosti k okolitým procesom, ako aj medzinárodný vývoj. Nemožno však pochybovať, že reforma smeruje správnym smerom a predstavuje jasný krok vpred. V budúcnosti by mali nasledovať ďalšie kroky.

52. Ako predstavitelia rôznych inštitúcií Kazachstanu počas návštevy zástupcov Benátskej komisie v Astane vo februári 2017 uviedli, po navrhovaných zmenách budú nasledovať významné zmeny v národnej legislatíve. Komisia je orgánom pre budúcu spoluprácu v oblasti ústavnej reformy a ďalšiu prácu týkajúcu sa jej implementácie k dispozícii.